

Професійне призначення й умови використання випускників спеціальності «Початкова освіта» зі спеціалізацією «Музика»

У статті розкривається зміст запланованих результатів навчання випускників освітньо-кваліфікаційного рівнів «Бакалавр», «Магістр» напряму підготовки «Початкова освіта», спеціалізації «Музика»; дається перелік первинних посад майбутніх фахівців і характеризуються їхні професійні обов'язки.

Ключові слова: випускник, бакалавр, магістр, спеціалізація «Музика», професійні компетентності, первинні посади.

The article reveals the content of the planned learning outcomes of graduates of educational qualification levels "Bachelor", "Master" field of study "Primary education" specialization "Music"; provides a list of primary positions of future specialists and are characterized by their professional duties.

Keywords: graduate, bachelor, master, specialization "Music", professional competence, primary positions.

Постановка проблеми. Професійне мислення майбутнього музиканта-педагога має бути сформоване на такому рівні, щоб він зміг об'єктивно, всебічно і цілісно аналізувати освітні музично-педагогічні концепції, сучасні навчальні програми, посібники, методичні рекомендації. Досягнути цього можна лише на основі глибокого розуміння випусником соціальної суті своєї професійної діяльності, зв'язку музичної освіти з діалектичними законами розвитку суспільства, мистецтва, педагогічної дійсності, уміння пов'язувати різноманітні наукові і художні знання з потребами своєї практики, конкретними особливостями і можливостями школярів тощо.

Саме такий підхід здатний забезпечити усвідомлення майбутнім учителем музичного мистецтва свого професійного призначення, функціональних обов'язків і шляхів застосування своїх знань і вмінь,

здобутих у період навчання. Це дасть випускникові чіткі орієнтири у працевлаштуванні, виборі первинних посад, на яких він найбільш ефективно зможе реалізувати особистісний професійний потенціал.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема професійної підготовки вчителя була в центрі уваги багатьох учених. Зокрема С.Вершловський, С.Кульневич та ін. розробили основи теорії і практики освіти дорослих, шляхи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; К. Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, А. Асмолов, Л. Мітіна, В. Шадріков та ін. розкрили концептуальні основи професійного становлення особистості; Ю.Бабанський, А.Деркач, Ю.Турчанінова та ін. дослідили закономірності досягнення особистістю високого професіоналізму в діяльності, продуктивного прояву в житті всіх її сутнісних сил; А.Кузьміна та ін проаналізували формування у майбутніх педагогів навичок спілкування у процесі професійної підготовки тощо.

У контексті нашого дослідження великий інтерес становлять питання методологічної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін, висвітлення яких знаходимо у доробках сучасних українських учених Л. Масол, О. Олексюка, Г. Падалки, О. Ростовського, О.Рудницької, О. Щолокової та ін.

Вивченню окремих аспектів професійної підготовки студентів двопрофільних спеціальностей «Початкова освіта» та «Музика» присвячені роботи Н. Дермельової, О. Ночовки, С. Олійник та ін.

Мета статті – розкрити зміст професійних компетентностей випускників освітньо-кваліфікаційних рівнів «Бакалавр», «Магістр» напряму підготовки «Початкова освіта», спеціалізації «Музика» і окреслити їхні функціональні обов'язки відповідно до первинних посад.

Виклад основного матеріалу. Однією із соціальних функцій державної політики в сфері вищої педагогічної освіти має стати ефективно

використання молодих кадрів на ринку надання освітніх послуг, відповідно до їхнього професійного призначення, створення для них сприятливих умов для професійного становлення на тій чи іншій первинній посаді.

Професійне становлення вчителя мистецьких дисциплін [3] відбувається у єдності двох мегаструктур: організаційно-процесуальної (як комплексу науково-методичного та організаційного забезпечення навчального процесу) та особистісної систем з урахуванням підструктур зовнішнього навчально-виховного впливу та внутрішньої системи саморозвитку художньо-педагогічного культури фахівця, що повинні бути приведені у відповідність одна до одної.

Модель професійного становлення, на думку І. П'ятницької-Позднякової, включає в себе послідовність таких алгоритмів: мотивація професійного становлення особистості та самореалізація власного педагогічного потенціалу; опанування основними методиками психолого-педагогічної діагностики, спрямованими на професійне самовдосконалення; набуття ціннісних компетенцій, що відповідають майбутній самоідентифікації особистості як викладача мистецьких дисциплін [4].

Успішність процесу професійного становлення, здатність випускника здійснювати свою професійну діяльність тісно пов'язані з якістю його підготовки, рівнем сформованої компетентності – динамічної комбінації знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей [2]. Як зазначає М.Вудка, «компетентність особистості стає вирішальною умовою та показником успішності людини в житті загалом і у професійній діяльності зокрема» [1, с. 10].

Тому важливим є обізнаність студента щодо здобуття певних компетентностей в процесі опанування тієї чи іншої спеціалізації. Нижче ми наводимо заплановані результати навчання випускників за спеціалізацією «Музика» в межах спеціальності «Початкова освіта», сформульовані нами в

термінах компетентностей (знання; уміння; комунікація; здатність до навчання і розвитку; автономність і відповідальність).

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»:

Узагальнений зміст знань, отриманих за даною спеціалізацією: особливості музичного мистецтва, його освітні та виховні функції, суть поняття «музична культура особистості»; основи елементарної теорії музики, музична термінологія; закономірності формування і розвитку української й зарубіжної музики; педагогічна спадщина відомих музикантів-педагогів; теоретико-методологічні, методичні, психолого-педагогічні і процесуальні основи організації музичної освіти дітей в сучасній загальноосвітній школі I ступеня; музичне сприймання, шляхи активізації музичного сприймання, особливості сприймання музики молодшими школярами; тематична структура навчальної програми «Музичне мистецтво» («Мистецтво») для учнів I-IV класів і зміст навчального матеріалу; шляхи і засоби діагностики формування, розвитку музичних здібностей дітей у процесі різноманітної музичної діяльності на уроці та у позакласній музичній роботі; специфіка вокально-хорової роботи з дітьми; вокально-хоровий репертуар для дитячого хору і ансамблю; інструментальні музичні твори для слухання і аналізу на уроці; особливості диригентського та інструментального виконання творів шкільного репертуару; види позакласної музично-виховної роботи, організація позакласних музичних занять, методика роботи над просвітницькими музично-творчими проектами; елементи дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості.

Уміння: вирішувати педагогічні, навчально-виховні, художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей музичного розвитку учнів початкових класів, їхньої музичної підготовки; критично осмислювати явища музично-педагогічної дійсності, сучасний стан музично-освітніх процесів і виявляти особистісне ставлення до них; опрацьовувати, аналізувати, узагальнювати музично-теоретичний матеріал і творчо його

використовувати у практичній діяльності; моделювати урок музичного мистецтва (складати план-конспект) і методично правильно його проводити відповідно до мети (формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури), завдань (формування комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також набуття естетичного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва); аналізувати музичні твори з навчальної програми «Музичне мистецтво» (1-4 класи), визначати їхній художньо-образний зміст і засоби музичної виразності; діагностувати рівні сформованості музикальності у дітей молодшого шкільного віку і розвивати їхні музичні здібності у різноманітній музичній діяльності на уроці і в позакласній музично-виховній роботі; самостійно працювати над вокально-хоровим чи інструментальним музичним твором, розв'язувати музичні, технічні завдання, пов'язані з добором диригентсько-хормейстерських чи інструментально-виконавських засобів художнього відтворення твору; володіти прийомами впливу на голосовий апарат для організації правильного його функціонування – вироблення співацького дихання, звукоутворення, артикуляції, дикції, відчуття високої позиції тощо; володіти прийомами диригентської техніки; володіти прийомами гри на музичних інструментах; визначати художньо-образний зміст пісень шкільного репертуару, хорових та інструментальних творів для дітей і втілювати його у процесі диригентсько-хорового чи інструментального виконання; проводити позакласні музично-освітні і виховні заходи, організовувати позакласні музичні заняття; здійснювати виконавську та дослідницьку діяльність з вивчення, розробки і використання ефективних методів проведення уроків музичного мистецтва і розвитку основ музичної культури школярів; коригувати стратегію і тактику процесу професійного самовдосконалення, самовираження, самоосвіти.

Комунікація: фахівець готовий проводити кваліфікований аналіз і давати оцінку прийнятими органами освіти, державної влади і управління

рішенням у галузі музичної освіти; надавати органам влади, закладам освіти теоретичну і методичну допомогу в їхній конкретній управлінській і освітянській діяльності; здійснювати музично-просвітницьку роботу.

Здатність до навчання і розвитку: фахівець може самостійно проводити навчально-методичну роботу, виконувати завдання дослідницького характеру; аналізувати, узагальнювати й використовувати у своїй роботі передовий педагогічний досвід у царині музичної освіти молодших школярів, критично оцінювати результати власної педагогічної діяльності, творчо підходити до впровадження нових ідей, методик, програм.

Автономність і відповідальність: випускник готовий виконувати завдання та обов'язки професійного характеру, приймати самостійні рішення і нести за них повну відповідальність.

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»:

Узагальнений зміст знань, отриманих за даною спеціалізацією: особливості музичного мистецтва як складової частини духовної культури суспільства, його пізнавальні та виховні функції, суть поняття «музична культура особистості»; основи елементарної теорії музики, музична термінологія; закономірності формування і розвитку української й зарубіжної музики, а також української народної музичної творчості; педагогічна спадщина відомих музикантів-педагогів; провідні теоретичні концепції сучасної музично-педагогічної науки; теоретико-методологічні, методичні, психолого-педагогічні і процесуальні основи організації музичної освіти дітей в сучасній загальноосвітній школі I ступеня, а також загальноосвітніх закладах різного типу; особливості проведення уроків музичного мистецтва (уроків інтегрованого курсу «Мистецтво»), методика використання на уроці різних видів мистецтва для вирішення музично-освітніх завдань; музичне сприймання як основа музичної освіти, шляхи активізації музичного сприймання, особливості сприймання музики молодшими школярами;

тематична структура навчальної програми «Музичне мистецтво» («Інтегрованого курсу Мистецтво») для учнів 1-4 класів і зміст навчального матеріалу; шляхи і засоби діагностики, формування, розвитку музичних здібностей дітей у процесі різноманітної музичної діяльності на уроці та у позакласній музичній роботі; специфіка вокально-хорової роботи з дітьми; вокально-хоровий репертуар для дитячого хору і ансамблю; інструментальні музичні твори для слухання і аналізу на уроці; особливості диригентського та інструментального виконання творів шкільного репертуару; види позакласної та позашкільної музично-виховної роботи, організація позакласних музичних занять; організація музичних занять у позашкільних закладах в системі освіти і виховання; методика роботи над просвітницькими музично-творчими проектами; специфіка науково-дослідної діяльності і загальна методологія наукової творчості, методика підготовки та оформлення наукових публікацій з проблем музичної педагогіки.

Уміння: вирішувати педагогічні, навчально-виховні, художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей музичного розвитку учнів початкових класів, їхньої музичної підготовки; рефлексивно осмислювати явища музично-педагогічної дійсності, сучасний стан музично-освітніх процесів і виявляти особистісне ставлення до них; опрацьовувати, аналізувати, узагальнювати музично-теоретичний матеріал і творчо його використовувати у практичній діяльності; моделювати урок музичного мистецтва (складати план-конспект) і методично правильно його проводити відповідно до мети (формування основ музичної культури учнів як важливої і невід’ємної частини їхньої духовної культури), завдань (формування комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також набуття естетичного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва), використовувати на уроці твори інших видів мистецтва; аналізувати музичні твори з навчальної програми «Музичне мистецтво» (1-4 класи), визначати їхній художньо-образний зміст і засоби

музичної виразності; діагностувати рівні сформованості музикальності у дітей молодшого шкільного віку і розвивати їхні музичні здібності у різноманітній музичній діяльності на уроці і в позакласній музично-виховній роботі; самостійно працювати над вокально-хоровим чи інструментальним музичним твором, розв'язувати музичні, технічні завдання, пов'язані з добором диригентсько-хормейстерських чи інструментально-виконавських засобів художнього відтворення твору; володіти прийомами впливу на голосовий апарат для організації правильного його функціонування – вироблення співацького дихання, звукоутворення, артикуляції, дикції, відчуття високої позиції тощо; володіти прийомами диригентської техніки; володіти прийомами гри на музичних інструментах; визначати художньо-образний зміст пісень шкільного репертуару, хорових та інструментальних творів для дітей і втілювати його у процесі диригентсько-хорового чи інструментального виконання; проводити позакласні музично-освітні і виховні заходи, організовувати позакласні музичні заняття; організовувати музичні заняття у позашкільних закладах в системі освіти і виховання; керувати діяльністю дитячих самодіяльних колективів; розробляти і реалізовувати власні просвітницькі музично-творчі проекти; самостійно здійснювати науково-дослідну і пошукову діяльність в галузі музичної педагогіки; кваліфіковано володіти технікою написання наукових доповідей (тез доповідей), статей, рефератів з питань музичної освіти, анотацій на музичні твори для дітей, рецензій на концертні виступи дитячих творчих колективів тощо; коригувати стратегію і тактику процесу професійного самовдосконалення, самовираження, самоосвіти.

Комунікація: фахівець готовий проводити кваліфікований аналіз і давати оцінку прийнятими органами освіти, державної влади і управління рішенням в галузі музичної освіти; інформувати педагогічну громадськість про результати своєї наукової та навчально-методичної роботи (публікації, виступи з доповідями на конференціях, організація майстер-класів тощо) розробляти рекомендації щодо застосування в навчально-виховному процесі

інтерактивних художньо-педагогічних технологій; надавати органам влади, закладам освіти теоретичну і методичну допомогу в їхній конкретній управлінській і освітянській діяльності, здійснювати музично-просвітницьку роботу.

Здатність до навчання і розвитку: фахівець може самостійно проводити навчальну та науково-дослідну роботу з вивчення актуальних проблем музичної педагогіки; аналізувати, узагальнювати й використовувати у своїй роботі передовий педагогічний досвід у царині музичної освіти молодших школярів, критично оцінювати результати власної педагогічної діяльності, творчо підходити до впровадження нових ідей, методик, програм.

Автономність і відповідальність: випускник готовий виконувати завдання та обов'язки професійного характеру, приймати самостійні рішення і нести за них повну відповідальність.

Здобуття випускником спеціалізації «Музика» в межах спеціальності «Початкова освіта» розширює коло можливостей для його працевлаштування. Так, бакалавр початкової освіти може обіймати такі первинні посади:

- педагог-організатор;
- вчитель музичного мистецтва у початкових класах;
- керівник шкільних музичних гуртків;
- вихователь позашкільних закладів в системі освіти і виховання;
- вихователь групи продовженого дня

і виконувати відповідні виробничі функції і типові завдання.

Необхідно підкреслити, що спеціалізація «Музика» може позитивно вплинути на підсилення мистецького компонента у професійній діяльності молодого фахівця на тих чи інших посадах, не пов'язаних безпосередньо з проведенням уроків музичного мистецтва. Наприклад, передбачені посадою педагога-організатора функції, зокрема планування, організаційні, виховні, аналітичні, інформативні, координуючі, прогностичні, розвивальні,

реалізуються у процесі виконання таких завдань, як організація позакласної колективної та індивідуальної художньо-творчої діяльності учнів через залучення їх до різноманітних форм виховної роботи: масових, групових, індивідуальних; планування змісту, структури, форми конкретного загальношкільного виховного заходу музично-естетичного спрямування, організація і аналіз результатів його проведення; координація взаємодії школи з позашкільними закладами в системі освіти і виховання щодо комплексної реалізації інтегративної стратегії естетичного розвитку учнів засобами мистецтва; організація співпраці школи, батьків, громадськості з метою активізації соціокультурного життя учнів; мистецько-інформаційна, музично-просвітницька діяльність у педагогічному та учнівському колективах загальноосвітньої школи тощо.

Організаційні, виховні, розвивальні функції, передбачені посадою вихователя групи продовженого дня, реалізуються у процесі виконання таких завдань, як організація підготовки учнів до уроків музичного мистецтва, виконання домашніх завдань; створення додаткових музично-творчих завдань і вправ для поглибленого вивчення матеріалу уроку, засвоєння необхідних для різноманітної музичної діяльності навичок (за бажанням дитини); організація відпочинку учнів, їх дозвілля з використанням бесід про музику, музичних ігор, музично-ритмічних рухів і вправ; допомога дітям у підготовці до загальношкільних (або в межах одного класу) мистецьких заходів; координація діяльності групи продовженого дня з роботою музичних гуртків для задоволення музичних потреб та інтересів учнів тощо.

Магістр початкової освіти може обіймати такі первинні посади:

- заступник директора з виховної роботи;
- молодший науковий співробітник (методи навчання);
- вчитель музичного мистецтва у початкових класах;
- педагог-організатор;

- керівник шкільних музичних гуртків;
- вихователь загальноосвітніх закладів інтернатного та санаторного типів;
- вихователь позашкільних закладів в системі освіти і виховання

і виконувати відповідні виробничі функції і типові завдання. Наприклад, передбачені посадою заступника директора з виховної роботи функції, зокрема організаційні, планування, керування, виховні, аналітичні, контролюючі, реалізуються у процесі виконання таких завдань, як керування виховним процесом у загальноосвітній школі, зокрема організація музично-естетичного виховання школярів (планування змісту, структури, основних форм його здійснення); визначення цільових орієнтирів художньо-естетичної діяльності педагогічного й учнівського колективів; контроль за реалізацією поставлених виховних цілей і завдань; аналіз отриманих результатів і розробка шляхів удосконалення проведення виховних заходів; розподіл функціональних обов'язків серед педагогічних працівників щодо забезпечення розвитку мистецької змістової лінії у позакласній та у позашкільній роботі тощо.

Мистецьку лінію діяльності випускника можна підсилити і при виконанні ним обов'язків класного керівника. Функції планування, організаційні, виховні, аналітичні, розвивальні, дослідницькі, інформаційні майбутній фахівець здатний реалізовувати у процесі виконання таких завдань, як дослідження музично-естетичних потреб та інтересів учнівського колективу класу, вивчення ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва і врахування їх при плануванні змісту, структури, організації, форм музично-виховної роботи з дітьми, а також з метою залучення школярів до різноманітної гурткової музичної діяльності у загальноосвітній школі й у позашкільних закладах освіти і виховання; проведення позакласних музично-виховних заходів, аналіз їх результатів; здійснення цілеспрямованої мистецько-інформаційної та музично-просвітницької роботи серед учнів класу та їхніх батьків тощо.

Висновок. Отже, професійне призначення випускників освітньо-кваліфікаційного рівнів «Бакалавр», «Магістр» напряму підготовки «Початкова освіта» зі спеціалізацією «Музика» відзначається багатогранністю. Компетентності, сформовані у процесі навчання у ВНЗ, дозволяють майбутнім фахівцям обирати вектор професійного становлення з подальшою рефлексією мистецького досвіду, що відповідає синергетичним тенденціям сучасного педагогічного мислення.

1. Вудка М.В. Розвиток життєвих компетентностей на уроках музичного мистецтва та художньої культури / М.В. Вудка. – Тернопіль – Харків: Ранок, 2011. – 144 с. – (Серія «Розвиток життєвих компетентностей»).
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, №37-38. – 2004 с. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін / В. Ф. Орлов. – К. : Наукова думка, 2003 . – 93 с.
4. Педагогічна практика з дисциплін мистецького спрямування : технології впровадження у навчальний процес ЗОШ: навч. посібн. / [Масол Л.М., П'ятницька–Позднякова І. С., Бурля О.А. та ін.] : за ред. І. С. П'ятницької–Позднякової. – К. : Вид-во МДУ Ім. В.О. Сухомлинського, 2006. – 122 с.